

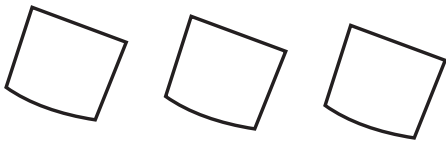
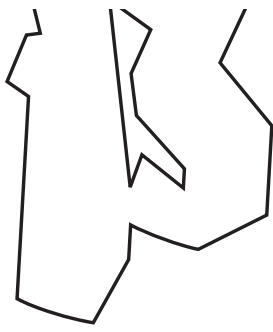
**Vyhnanie
Gerty
Schnirch**

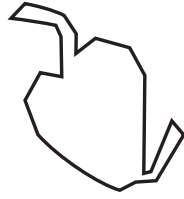
KATEŘINA
TUČKOVÁ

MAGNESIA
LITERA
2010

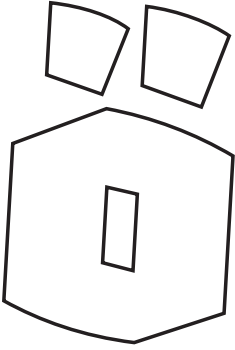
KNIŽNICA
SVETOVÝCH BESTSELLEROV

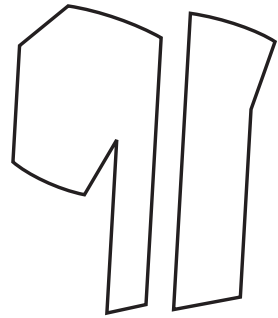
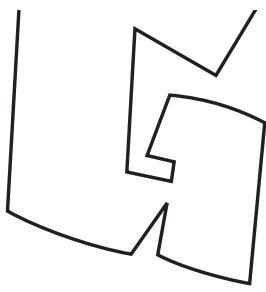

Vyhnanie Gerty Schnirch

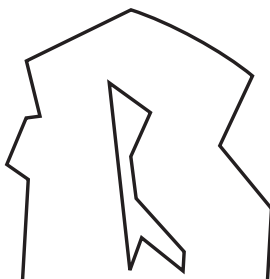

**Vyhnanie
Gerty
Schnirch**

KATEŘINA
TUČKOVÁ

TATRAN

Z českého originálu Kateřina Tučková: Vyhnutí Gerty Schnirch,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve HOST – vydavateľství, s. r. o., Brno 2009,
preložila Eva Melichárková.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2019 ako 5192. publikácia
a 157. zväzok edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.

Vydanie I.

Prebal a väzbu spracoval Martin Pecina.

Zodpovedná redaktorka Katarína Jusková

Jazyková redaktorka Daniela Šinková

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba RS Servis, Bratislava

Vytlačila Těšínská tiskárna a. s., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

Copyright © Kateřina Tučková, 2009

© Host – vydavateľství, s. r. o., 2009

Translation © Eva Melichárková 2019

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2019

ISBN 978-80-222-0941-0

Ďakujem pamätníkom transportu za to, že sa so mnou tak otvorene rozprávali, a takisto aj autorom, ktorých odborné texty a vedecké závery mi poslúžili na dokreslenie deja, predovšetkým historikom Janovi Perničkovi a Davidovi Kovaříkovi, ktorému vďačím najmä za podnet, aby som napísala túto knihu, a za tridsať nočných kilometrov, čo sme spolu prešli, aby sme si uctili pamiatku obetí transportu.

Okraje hrboľatej cesty sa zosúvajú do jarku. Tráva prerastá cez štrk, kolesá detského kočíka nadskakujú na kameňoch. Ľavá noha sa jej pred chvíľou pošmykla na klzkom štrku, v členku cíti tupú bolesť, asi si natiahla šľachu, pokúša sa neprenášať na chodidlo celú váhu. Už niekoľko hodín napredujú pomaly, ledva sa vlečú, kočičky tesne vedľa seba, chvíľami sa podopierajú, striedajú sa pri tlačení. Cestu už dávno dobre nevidieť, len občas k nim zaletí svetlo bateriek alebo reflektorov nákladných áut, vtedy sa ešte viac pritisnú k sebe, pridajú do kroku a ukryjú deti pod kabátom prehodným cez kočík.

Nedokáže presne odhadnúť, ako dlho už idú. Cesta akoby trvala celé veky. A pritom sa ešte ani nerozvidnelo, takže to nemôže byť viac ako niekoľko hodín. Je unavená a jej spoločníčka tiež. Čo keby tak zastala a oddýchla si?

Tu a tam míňali ľudí sediacich na zemi alebo na kufri, čo teperili so sebou. Zopár ráz tiež videli, ako k nim pribehol mladík a pažbou pušky im rozbil hlavu. Bála sa zastať. Aj napriek bolesti v boku a v ľavej nohe sa prinútila kráčať ďalej.

Dievča vedľa nej zašepkalo niečo o smäde.

Gerta bola ticho. Vodu schovávala pre seba a pre dieťa, nemohla rozdávať, keď netušila, čo ju ešte čaká. Aj ona bola smädná, ale mlčala a ďalej napreodovala krok za krokom bohviekam.

Boh? Tomu už dávno prestala veriť. Predtým sa k nemu modlievala, prosila ho, aby jej pomohol, aby niečo urobil. Hocičo, čo by zmenilo jej život. Potom pochopila, že Boh to za ňu nespraví. Ale bolo už neskoro.

Odvtedy sa nemodlila a prestala myslieť na Boha. Chcela si vystačiť sama, dokonca aj vo chvíľach ako táto. Boh totiž nevie, kam ju teraz ženú, vedia to len tí zúrivi výrastkovia, a možno ani oni nie. Také nezrelé decká, zadúšala sa zlosťou, ich hlasy k nej doliehali a zase zanikali vo vrave ľudí pred ňou. Pár ráz ich zazrela na korbách okoloidúcich nákladiakov, ich vztyčené zbrane pripomínali hlavu Medúzy so zvičajúcimi sa hadmi namiesto vlasov. Zachmúrená a rozzúrená Medúza, vrahyňa so zlovestnou ožratou papuľou surovej spodiny. Pozri sa na nich, a zomrieš! Skamenieš alebo ťa zastrelia. Nenávidela ich, viac nemohla urobiť. Len ich nenávidieť. A hlavne to nedať na seba poznať, ak chce prežiť. Pokorne kráčala vedľa svojej družky a mlčala. Noc sa chýlila k sivastému ránu a zástup tichých unavených ľudí sa vliekol ďalej. Ich kroky, šuchot zimných kabátov a polohlasne vyrieknuté slová prerušoval len krik dozorcov, nárek ranených a občasný výstrely. Gerta už ani nevedela, koľko ich bolo.

Kedy sa vlastne začala tá hrôza?

Keď kvety dopadali na dno matkinho hrobu, všetci ju cítili, ľudia to už vedeli. Aj otec bol znepokojený, hoci stále slepo veril.

Gerta ho úkosom pozorovala, videla, ako sa premáha, ako sa mu napínajú svaly na tvári, ako vyvaluje oči a potláča slzy žmurkaním. Ale mal by, pomyslela si Gerta, mal by plakať, sypať si hlinu z matkinho hrobu na lysé temeno lebky pokrytej zvyškami svetlých vlasov, mal by si ju rozmazať po tvári, zmiesiť so slzami, a predovšetkým by mal nahlas prosiť o odpustenie. To všetko by mal, a nie predvádzať sa tu v uniforme ako holub na bidle a vzpriamený v predpisovom pozore sledovať, ako matka mizne pod hrudami hliny. Nehádzte ju tam, prestaňte! chcela zakričať Gerta, ale Friedrich ju zadržal. Stisol jej rameno tak silno, až sa zľakla. Ani Friedrich neplače? Ako by mohol – otcova verná kópia. Gerta znovu pozrela nadol do hlbkej jamy, kde už len tu a tam vykúkal tmavosivý povrch truhly. Pohreb bol skromný. Ale tu sa to vlastne vôbec nezačalo. Pohreb bol iba ďalším

článkom reŕazca katastrof, ktoré prichádzali každý mesiac, každý rok. Po celú vojnu.

A život pred ňou bol pritom taký krásny. Nielen jej – aj Friedrichov, otcov a matkin, Januškin a Karlov, ich životy mali zmysel, bol v nich poriadok, odvíjali sa spolu, v jednote, Gerta presne videla kontúry budúcnosti. No v zime štyridsiateho druhého, keď matka zmizla pod náhrobkom rodiny Schnirchovcov, sa už obraz budúcnosti rozpadal. Poslednú z istôt rozdupal zástup na Božie telo v roku 1945. Ale tomu predchádzalo ešte veľa udalostí.

PRVÁ ČASŤ
PREŽIŤ VOJNU S BILAGOM
MENA SCHNIRCH

Januška bola krehká, takmer priesvitná. Ako zlatoočko s priezračnými krídlami utkanými zo zlatých nitiek a s pistáciovým telíčkom, ktoré vytrvalo šermovalo dlhými, dlhočiznými tykadielkami na skle okennej tabuľky v kútiku parapetu, kým ho Gerta nevypustila do teplej júlovej noci. Januška bola krehká ako páperie, vysoká útla dievčinka s jemnými oblinami prsníkov, chudými nohami a závojom nedbalo ostrihaných plavých vlasov poniže pliec. Pri prvom stretnutí s Gertou mlčala, ale nie preto, že by sa hanbila. Väčšinou čušala uzavretá do vlastného sveta plného exotických kvetov, farebných motýľov, cudzokrajných zvierat a rastlín, ktorých výhonky sa splietali do arabesiek nevidaných tvarov. Gertu a ostatné deti púšťala iba na okraj svojho sveta, zato tam ochotne vpúšťala pána Kmentu, vždy ho prizvala prvého, aby doň nazrel, vkradol sa medzi lístie pralesného porastu hýriaceho strapatými i zaoblenými okvetnými lístkami. Dlhو stál nad husto pomalovaným hárkom papiera, akoby ho zakaždým zasiahla vôňa, čo z neho stúpala, a naplnený harmóniou sa s ľahkým úsmevom prechádzal po cestách jej vnútorných krajín. Nakoniec pohladkal Janušku po plavých vlasoch a na otázku v jej modrých očiach odpovedal tichou pochvalou, po ktorej sklopila štetôčky kratučkých svetlých mihalníc a usmiala sa v ústrety svojmu dielu. Potom sa aj ostatní mohli pozrieť, čo sa Januške podarilo vyčarovať tentoraz. Gerta hrdo stála za jej chrbtom a žiarila, akoby to bola práca jej rúk, akoby Januškinо a jej bolo jedno a to isté.

„*Sehr gut,*“ povedala.

Posledná z kľbka detí sa vrátila k svojmu stolíku, aby dokreslila džbán s kvetom alebo ľudskú dľaň, podľa toho, aké zadanie mali

tú hodinu. Januškin výkres potom svietil medzi triezvymi kresbami uhľom ako drahokam prichytený štipcami na dlhej šnúre natiahnutej pozdĺž steny uprostred, ako bystrozraký medzi slepými, kvetinová džungľa medzi farbavo načrtnutými kýpťami ľudských končatín či pokrivenými hranatými džbánkami.

Potom sa s Januškou vracali popri múroch Jakobskirche, jezuitského kostola, cez park, čo sa tiahol od Künstlerhausu až po rázcestie Pressburger Straße, a okolo prvých domov k Blatnej ulici. Gerta rozprávala a do rytmu krokov pohodjávala plátennou taškou s akvarelovými farbami a súpravou štetcov, Januška vždy kráčala kúsok za ňou. Tolko predvojnových rokov sa spolu vracali domov rovnakou cestou, a potom sa to skončilo, pán Kmenta zmizol z ich životov, mamička vtedy povedala, že aj tak je už všetkému koniec, veď Gerta práve prešla na strednú školu a stredoškolákom už pán učiteľ Kmenta nemohol rozprávať o slávnych umelcoch ako Michelangelo alebo Rembrandt, ani im nemohol dávať za úlohu niečo nakresliť.

Januška by mohla ešte rok chodiť k pánu Kmentovi, ale sekretárka školy im do telefónu iba stroho oznámila, že tento rok kurzy pána Kmentu neotvorí, jednoducho nebudú, a nevie o tom, že by pán Kmenta viedol svoj výtvarný kurz niekde inde. Gerta vtedy smutno zavesila slúchadlo v kabínke verejnej poštovej spojovateľne. Januška mala slzy v očiach a kostnatá rúčka sa jej triasla. Potom sedeli spolu na lavičke v parku, držali sa za ruky, Januška mlčala a so zvesenou hlavou pozorovala svoje tmavomodré topánky skrývajúce chudé chodidlá. Gerta uprene hľadela do zlatnúcich kaskád kríkov. Bolo babie leto roku 1939 a zmiznutie pána Kmentu a ich výtvarného kurzu, do ktorého sa predsa prihlásili už koncom minulého školského roku, možno akosi súviselo s mamičkinými záhadnými rečami, čo u nich doma často počúvala.

„Teraz už bude všetko inak, nikto nebude taký šťastný ako predtým,“ povedala Gerta Januške. Januška v pravidelnom rytme narážala päťami topánok do nôžky lavice. So sklonenou hlavou prikývla, že rozumie, a ďalej mlčala.

Vojna trvala dlho. Prišla nenápadne, Gerta si to ani nevšimla, rozpínala sa, až nakoniec vnikla do všetkých zákutí ich života. Začalo sa to zrušením kurzu pána Kmentu a doplazilo sa to až k nim domov, rovno do kuchyne, kde sa otec smial nad novinami, keď im čítal, ako z kaviarne Esplanade hnali vyzlečeného Žida tak rýchlo, až si na schodoch zlámal väzy. Matka sa nad takým nedôstojným koncom ľudského života rozplakala. Nezaobišlo sa to bez kriku, ako vtedy, keď darovala pol litra mlieka pani Goldsteinovej odvedľa, lebo susedka si ho nestihla nakúpiť v čase určenom pre Židov. Gerta si vtedy myslela, že katastrofy postihujú iba ich domácnosť, zemetrasenie medzi stenami ich bytu ohrozuje pokoj medzi rodičmi. Modlila sa vo svojej izbe, aby k nim pani Goldsteinová nechodila, keď bude zase potrebovať mlieko, modlila sa, aby matku neobmäkčili oči malej Hany, veľké a tmavé ako prvé gaštany, ktorú pani Goldsteinová držala v náručí. Alebo sa modlila, aby z mesta konečne zmizli ľudia posedávajúci na chodníkoch s kárami naloženými nábytkom, v maminej tvári sa vtedy zakaždým zjavil smútok, rovnako ako keď stretli pani Kocúrovú z vedľajšieho domu, ktorej sa zastrelil ich Jirka, vraj preto, že nás zradili. Gerta nechápala, prečo otec poslal matku do spálne, kým to vysvetľoval zarazenému Friedrichovi, ktorý prišiel o spolužiaka. Jeho pochybnosti rozptýlil jediným slovom. Povedal *zbabelci*. A Friedrich, otcova árijská pýcha, ich Fridriško, to pochopil, ako napokon vždy. Medzi ním a otcom nemohlo stáť nič.

Vojna postupne prichádzala a Gerta sa urputne pokúšala nepustiť meniace sa veci do svojho života. Okrem Janušky, tej ponúkla vlastnú izbu, keď tú jej obsadili príbuzní, ktorých vyhnali z Frývaldova.

„Museli ujsť pred takými, ako ste vy,“ vysvetľovala jej tíško so sklopenými očami Januška. Gertinu ponuku odmietla a radšej jej ani nepovedala, ako sa u nich doma o nich, o Schnirchovcoch, hovorí. Gerta nechápavo krútila hlavou, nevedela, koho tým myslí,

kto sú takí ako oni. Veď bola vždy ako Januška. Chodila na kurzy kreslenia, chystala sa na strednú školu a väčšmi ako portréty Hitlera zavesené v oknách bytov a osvetlené chvejúcimi sa plamienkami sviečok ju zaujímali v tme izby obnažené prsia s drobnými vypuklými dvorcami bradaviek, jej vlastný život, po príchode do novej školy zrazu nesmierne zaujímavý.

Gerta vstávala každé októbrové ráno prvého vojnového roka do tmavomodrej tmy, v ktorej neblikalo jediné svetielko, a zvedavo sa tešila na nový deň. Okno, ktorým vyzerala na Pressburger Straße, keď sa obliekala, jej ponúkalo len zhuk čiernych tieňov, temnejších na mieste, kde pribúdajúce svetlo clonili koruny mohutných platanov. Pri okne postála vždy len dovtedy, kým sa neobliekla. Ponáhľala sa pri pomyslení na mamin láskavý úsmev pri raňajkách, ktoré oznamoval tlmený štrngot šálok a lyžičiek doliehajúci z kuchyne.

Tíško zatvorila za sebou dvere svojej izby, prešla cez predsieň a vošla do jedálne, kde mama práve kládla na stôl chlieb zakrytý modrou kockovanou utierkou. Otec sedel za stolom a ako každé ráno listoval vo včerajších novinách. Nové kupoval až cestou do práce v trafike pána Folla, ktorá tento rok zmenila majiteľa, ako sa dozvedeli z vývesného štítu, kde stálo *Konrad Kinkel – Trafik*.

„Dobré ráno,“ pozdravila Gerta. Matka sa nervózne obzrela na otca, usmiala sa na ňu, kývla hlavou, otec odpovedal „*Grüß Gott*“, spoza novín vrhol pohľad na matku a znovu sklopil zrak na vytlačené riadky. Gerta našpúlila pery do úzkeho zvráteného srdiečka, poslala mame vzdušný bozk a zase ich rozťahla v širokom úsmeve. Milovala ju za to, aká je, obyčajná, vlúdna, so širokým mäkkým náručím a oblými silnými rukami. Za každých okolností na jej strane, aj za týchto nových, ktorým Gerta veľmi nerozumela. Na rozdiel od Fridriška, ten sa hádam už aj narodil vševedući. S vybrúseným *Weltanschauung* a s výzorom, akoby sa otec rozdvajil. Nosil rovnakú pätku vlasov ako on, rovnako žmúril oči, keď sa usmieval, a robil všetko správne ešte skôr, ako to otec vyslovil. Friedrich bol pravý Schnirch, preto sa otec naňho

díval ináč ako na Gertu. Pretože s Gertou, s tou bolo už od detstva všetko inak.

Rozprávala síce po nemecky aj po česky rovnako ako Friedrich, *Deutschland, Deutschland über alles* vedela na otcovo želanie zaspievať tak, že do rytmu podupkával ťažkou topánkou, z ktorej stúpala vysoká biela podkolenka, a jemu pre radosť nosila dirndl aj s klobúčikom so štetôčkou, no nevedno prečo ani tak nemala v jeho očiach rovnakú cenu ako Friedrich. Dlho sa ho pokúšala získať, zaujať ho, no nakoniec sa v nej niečo zlomilo. Pochopila, že akokoľvek sa bude snažiť, nikdy nebude taká dokonalá ako on. Vo vzbure, ktorá u nej potom prepukla, sa usilovala zaznávať všetko, čo prinášal otec, a o to pevnejšie sa primkla k matke. Vtedy sa aj ich domácnosť začala deliť – na českú a na nemeckú, do českej patrila len ona s matkou. Medzi Gertou a otcom sa otvorila priepasť. Odložila zelený dirndl vrúbený červenými kvetmi a spolu s ním aj všetky otcove pravidlá. K nim patrila aj zákaz rozprávať po česky, lebo otec od istého času nerád počul češtinu.

Niekedy na jar 1939 predniesol doma dlhý prejav a prikázal im hovoriť výlučne po nemecky. Friedrich ihneď súhlasil a od tej chvíle už po česky neprehovoril, ani keď boli sami. Jej sa to zdalo absurdné.

„Rozprávaj normálne,“ namietala nechápavo, keď im mama aj nedeľný obed podávala po nemecky. Matka dovtedy hovorila len po česky. Gerta sa vzpierala, takto to predsa nikdy nebolo. Niežeby sa jej nemčina nepáčila, naopak, mala ju rada. Napokon, bola pre ňu prirodzená rovnako ako čeština. Po nemecky rozprávala vonku pri hrách, na návštevách, v škole alebo na kurzoch, podľa toho, s kým hovorila. Nepremýšľala, či má s kamarátkami hovoriť po česky alebo s otcom po nemecky. Otec sa na ňu zopár ráz nahneval, keď ju začul vonku rozprávať po česky, a nechal ju zatvorenú v izbe celé nedeľné popoludnie. Niekoľkokrát sa stalo, že zašiel do spálne, vrátil sa s trstenicou, vylátal ju a pritom ani okom nemihol. Mamička mu zadržovala ruku, s plačom ho prehovárala, aby dal Gerte radšej domáce väzenie,